

همه‌ی ما ضمن خواندن قرآن به آیاتی برخوردیم که در آن‌ها از رستگاری و کامیابی گروهی خاص در آخرت صحبت به میان آمده است. انسان‌هایی که به مقام خشنودی خداوند دست یافته‌اند و در بهشت او جایگاهی خرم و همیشگی یافته‌اند. خداوند از آن‌ها خشنود و آن‌ها از خدای خود راضی‌اند و به رستگاری عظیم دست یافته‌اند. حال این سوال مطرح می‌شود که این بندگان خاص چه کسانی هستند، چه ویژگی‌هایی دارند و چگونه می‌توان از اهل این گروه بود. خدای رحمان در آیات مبارک قرآن کریم جواب این سوالات را به روشنی بیان نموده. نمونه‌ای از این راهنمایی‌ها در آیات ۶۳ تا ۷۴ سوره‌ی مبارکه‌ی فرقان آمده است. جایی که قرآن کریم صفات و ویژگی‌های بندگان واقعی خدای رحمان را برمی‌شمارد.

در مجموعه‌ی این آیات صفاتی برای بندگان خدای رحمان ذکر می‌شود که برخی فردی هستند و برخی ناظر بر بعد اجتماعی انسان، بعضی جنبه‌های اعتقادی دارند و گروه دیگری بر جنبه‌ی اخلاقی و اجتماعی تاکید دارند. این سیزده صفت در کنار هم مجموعه‌ای از والاترین ارزش‌های انسانی را به تصویر می‌کشد.

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا (۶۳)

۱- کسانی که با آرامش و بی‌تکبر بر روی زمین راه می‌روند.

کبر و غرور، کید کفر و تواضع و فروتنی، کلید ایمان است. شرط اول قدم‌بندگی خدای رحمان و ایمان حقیقی به او تواضع است. صفتی که چنان در عمق جان بندگان خدای رحمان نفوذ کرده که در شیوه‌ی راه رفتن آن‌ها نیز عیان گشته است.

در حدیث جالبی از پیامبر (ص) می خوانیم: روزی از کوچه ای عبور می کردند، جمعی از مردم را در یک نقطه مجتمع دیدند، از علت آن سؤال کردند، عرض کردند: دیوانه ای است که اعمال جنون آمیز و خنده آورش، مردم را متوجه خود ساخته، پیامبر (ص) آنها را به سوی خود فرا خوانده فرمود: می خواهید دیوانه واقعی را به شما معرفی کنم؟ همه خاموش بودند، و با تمام وجودشان گوش می دادند.

فرمود: «کسی که با تکبر و غرور راه می رود، پیوسته به دو طرف خود نگاه می کند، پهلوهای خود را با شانۀ خود حرکت می دهد، (غیر از خود را نمی بیند و اندیشه اش از خودش فراتر نمی رود)، کسی که مردم به خیر او امید ندارند، و از شر او در امان نیستند، دیوانه واقعی او است، اما این را که می بینید تنها یک بیمار است.»

۲- حلم و بردباری

«و هنگامی که جاهلان آنها را مورد خطاب قرار می دهند و به جهل و جدال و سخنان زشت می پردازند، در پاسخ آنها «سلام» می گویند.»

و این سلام دو ویژگی دارد. نخست اینکه این سلام ناشی از ضعف نیست و نشانه ی عدم مقابله به مثل در مقابل جاهلان است. دیگر اینکه در اینجا سلام نه سلام تحیت و نشانه ی پیوند دوستی بلکه دال بر حلم و بزرگواری و بردباری است. این حلم و بردباری یکی از شرایط لازم به جای آوردن بندگی است؛ خصوصاً در جوامعی که افراد فاسد، جاهل و نادان در آن فراوان هستند.

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا (۶۴)

۳- عبادت خالصانه‌ی پروردگار

«آنها کسانی هستند که شبانگاه برای پروردگارشان سجده و قیام می کنند.»

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا (۶۵)

إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا (۶۶)

۴- خوف و ترس از مجازات و کیفر الهی

بندگان واقعی خدای رحمان روزها در مسیر او گام بر می دارند و شب ها با یاد او بیدارند و به عبادت مشغول هستند. با این وجود همچنان از مسئولیتی که بر عهده دارند و از عذاب الهی می ترسند و این ترس همواره آن ها را به انجام وظیفه‌ی بهتر تشویق و ترغیب می کند.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا (۶۷) (ع)

۵- اعتدال و دوری از هرگونه افراط و تفریط

سیاق سخن در این جابه‌شکلی است که اصل انفاق را بدیهی می‌شمرد و نیازی نمی‌بیند که بر آن تاکید ورزد. چرا که انفاق یکی از وظایف حتمی هر انسانی است و بحث در این آیه بر کم و کیف این انفاق است.

انفاق مورد بحث در این آیه انفاق عادلانه و به دور از اسراف یا سخت‌گیری است. نه آن چنان بذل و بخششی است که زن و فرزندشان گرسنه بماند و نه آنقدر سخت‌گیری می‌کنند که کسی از مواهب ایشان بهره‌مند نگردد.

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ
ذَلِكَ يَلْقَ أَثَمًا (۶۸)

۶- توحید خالص

توحیدی که آن‌ها را از هرگونه شرک و پرستش غیر خدا پاک می‌گرداند.

۷- پاکی آن‌ها از آلودگی به خون بی‌گناهان

۸- عفت و پاکدامنی

*ترک هر یک از این صفات گناهی بزرگ بوده و خداوند در انتهای آیه‌ی ۶۸ بشارت عذاب برای ترک این صفات می‌دهد؛ عذابی که در آیه‌ی ۶۹ به تصویر کشیده شده است. با این وجود درهای رحمت الهی هیچ‌گاه به روی بندگانش بسته نیست و حتی در چنین شرایطی توبه و ایمان آوردن می‌تواند سبب نجات فرد شود تا آنجا که خداوند گناهان وی را به حسنات تبدیل می‌کند. البته در ادامه شرایطی برای توبه‌ی صحیح آمده است که به‌گونه‌ای بیان می‌کند که توبه و بازگشت از گناه نباید تنها به خاطر زشتی گناه باشد، بلکه باید با خلوص نیت و با انگیزه‌ی بازگشت به سوی خدا صورت پذیرد.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا (۷۲)

۹- احترام و حفظ حقوق دیگران

«آنها کسانی هستند که هرگز شهادت به باطل نمی‌دهند.»

بندگان خاص خدا، نه شهادت به دروغ می‌دهند، و نه در مجالس لهو و باطل و گناه حضور می‌یابند؛ چرا که حضور در این مجالس علاوه بر امضای گناه، مقدمه آلودگی قلب و روح است.

۱۰- هدف مثبت در زندگی

«آنها هنگامی که بالغ و بیهودگی بر خورد کنند، بزرگوارانه از کنار آن می گذرند.»

لغو شامل هر کاری است که هدف عاقلانه ای در آن نباشد. بندگان خاص خدای رحمان همواره هدف مفید، معقول و سازنده ای را دنبال می کنند و از بیهودگی و بیهوده گریان بیزارند. آن هادر موارد مواجهه با امور لغو و بیهوده با بی اعتنایی از کنارشان می گذرند و این بی اعتنایی دال بر نارضایتی قلبی آنان بر این امور است.

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا (۷۳)

۱۱- داشتن چشم بینا و گوش شنوابه هنگام بر خورد با آیات پروردگار

راه خدارا با چشم و گوش بسته نمی توان پیمود و اصولا داشتن چشمانی بینا و گوش شنوا و درک ظریف شرط لازم پیمودن این راه است. درک آگاهانه از مذهب سرچشمه ی مقاومت و پایداری در مسیر حق است و اگر این درک آگاهانه نباشد فرد به آسانی فریب خورده و از مسیر اصلی خود خارج می شود.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَرْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا (۷۴)

۱۲- توجه خاصی به تربیت فرزند و خانواده ی خویش دارند

«آنها پیوسته از درگاه خدای خواهندومی گویند: پروردگارا از همسران و فرزندان ما کسانی قرار ده که مایه روشنی چشم ما گردد.»

بدیهی آنان تنها به گوشه نشینی و طلب از خدا بسنده نکرده و در زندگی خود همواره در این مسیر می کوشند و در نهایت نتیجه ی امر را به خدای رحمان واگذار می کنند. این دعای

همیشگی بندگان خدای رحمان حکایت از شور و شوق درونی شان در انجام این امر و وظیفه مهم دار دو همین شور و شوق و انگیزه آن‌ها را در این مسیر پیش می‌برد.

۱۳- می‌خواهند امام و پیشوای جمعیت مؤمنان باشند

این گروه به این که خودشان طریق هدایت را یافته‌اند بسنده نکرده و از خدای خواهند تا آن‌ها را الگوی مومنان قرار دهد و می‌خواهند تا دیگران را نیز به این مسیر دعوت کنند. و باز بدیهی است که در این راه تنها به دعا کردن بسنده نکرده و می‌کوشند تا اسباب و صفات لازم برای هدایت و رهبری را در خود رشد و تعالی دهند.

** آن چه در مورد این آیه باید گفت این است که در روایات متعددی می‌خوانیم: این آیه درباره علی (ع) و ائمه اهل بیت (ع) وارد شده است و در روایتی دیگر از امام صادق (ع) آمده است که: «منظور از این آیه مائیم.»

بدون تردید ائمه اهل بیت (ع) از روشن‌ترین مصداق‌های آیه می‌باشند، اما این مانع از گسترش مفهوم آیه، نخواهد بود که: مؤمنان دیگر نیز هر کدام در شعاع‌های مختلف امام و پیشوای دیگران باشند!

ارومیه دانشگاه

^۱ توبه - ۱۰۰

^۲ تفسیر نور - آیت الله مکارم شیرازی